

Trouw aan het experiment

HET MOET een enorme doorzetter zijn geweest. De op 28 mei overleden filmmaker **Frans van de Staak** bleef het complexe medium film trouw terwijl hij tegelijkertijd wist dat hij voor een enorm klein publiek werkte, dat zich vaak beperkte tot zijn trouwe schare fans die zijn werk op het festival in Rotterdam kwamen bekijken. Zijn films hadden nog het meest verwantschap met het experimentele literaire werk van mensen als Kouwenaar, Lidy van Marissing en Jacques Vogelaar, van wie hij vaak de teksten gebruikte.

Maar terwijl hun literaire experimenten allang historisch zijn bijgezet, ging Van de Staak door met het zoeken naar de relatie tussen tekst en beeld. En in een tijd waarin alles in een oogopslag te begrijpen moet zijn, was het Van de Staak die nog steeds de klassieke narratieve structuur overboord zette, minder geïnteresseerd in het eindresultaat dan in de zoektocht zelf. Het bekijken van sommige van zijn films leek een beetje op het lezen van klassiek experimenteel werk. Je nam kennis van het onderzoek, maar het was moeilijk opgewonden te raken over de zorgvuldige rangschikking van tekst en beeld waarin vooral het ontbreken van de samenhang als structureel principe opviel. Van de Staak verfilmde *Het vertraagde vertrek* (1984) van Vogelaar en *Er gaat een eindeloze stoet mensen door mij heen* (1981) van Lidy van Marissing, maar liet zich ook inspireren door het werk van Gerrit Kouwenaar waarvan hij in *Windschaduw* (1986) en *Ongedaan gedaan* (1989) verslag deed. In later werk, zoals *Schijnsel* (1996) schreef hij zijn eigen teksten, maar alles werd er aan gedaan om geen emoties op te roepen, behalve dan een lichte verwondering over de dwarse manier waarop tekst en beeld aan elkaar werden gehangen. In deze laatste film, waarvoor hij nog de Jordaanprijs van de stad Amsterdam kreeg, zien we scènes uit een huwelijk, waarbij de doodlopende relatie, de ogenschijnlijk uitgebluste acteurs en de neutrale teksten volgens de jury bijdroegen aan 'een afdaling in de hel die relatie' is. Critici concludeerden dat Van de Staak weliswaar een andere weg was ingeslagen, maar dat de kleine subgroep van liefhebbers met deze film niet groter was geworden. In 1992 maakte Van de Staak *Rooksporen*, wellicht zijn meest geslaagde film, gebaseerd op *De vrouw die een rookspoor achterliet* van Van Marissing. In een interview in de *Volkskrant* gaf Van de Staak aan wat hem bewoog: 'Mijn drijfveer is dat ik me goed voel als ik films maak, dat ik mezelf vergeet, niet meer voor mezelf besta.' In het pinksterweekeinde is *Lastpak*, de laatste film van Van de Staak, op zondag en maandag om vier uur te zien in het Filmmuseum.

Mark Moorman
Het Parool, 30 mei 2001